

I. A „művészettörténet földrajz” kifejezést a továbbiakban gyűjtőfogalomként használok

1. annak a gyakorlatnak az eredményeire, amely

- a) egy-egy műtárgy attribúciójához földrajzi fogalmakat (tájegységek, városok neveit) használ, és ezért
 - b) a földrajzi fogalmakhoz stiláris jellegzetességeket rendel, valamint
2. az eme gyakorlat mögött álló (többé vagy kevésbé módszeresen kidolgozott) modell-elképzelésekre.

A művészettörténet és a földrajz azonban a legkülönbözőbb gondolati (és politikai) konstellációkban lépett kölcsönviszonyba egymással.

(Nem az órán elmondottakhoz, hanem általában:)

Haussherr, Reiner: Kunstgeographie und Kunstlandschaft, in: *Kunst in Hessen und am Mittelrhein* 9 (1969), Beiheft, 38–44.

Pieper, Paul: Westfalen als Kunstlandschaft, in: *Kunst in Hessen und am Mittelrhein* 9 (1969), Beiheft, 46–47.

Stamm, Lieselotte E.: Zur Verwendung des Begriffs Kunstlandschaft am Beispiel des Oberrheins im 14. und frühen 15. Jahrhundert, in: *Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte* 41 (1984), 85–91.

Schmid, Wolfgang: Raumprobleme in der Tafelmalerei der Gotik. Kunstgeographische und wirtschaftsgeschichtliche Untersuchungen über Köln, Nürnberg, Augsburg und Ulm, in: *Kunst in Hessen und am Mittelrhein* 27 (1987), 95–109.

Kaufmann, Thomas DaCosta: *Toward a geography of art*, Chicago–London 2004

II. A „helyi iskolák” fogalma

1. A tájegységek stiláris kategóriaként való felhasználása egyidős a művészettörténet-írással; ez tette lehetővé a műértés módszereinek alkalmazását a középkor művészetének (anonim) emlékeire >> azok beillesztését a művészet teljes történetébe; hagyományosan ezen alapult a legtöbb nemzeti művészettörténeti szintézis beosztása.

2. A 18. század végén Itáliában a helyi iskolák „felfedezése” segítette megcáfolni Vasari állítását az itáliai festészet nemlétéről, a bizánci művek és művészek importjának kizárólagosságáról Cimabue előtt.

Bickendorf, Gabriele: Luigi Lanzis „Storia pittorica della Italia” und das Entstehen der historisch-kritischen Kunstgeschichtsschreibung, in: *Jahrbuch des Zentralinstituts für Kunstgeschichte* 2 (1986), 231–272.

3. Ez párhuzamba állítható a 19. század közepének és második felének magyarországi helyzetével (Genthon): A Lőcsén, Bártfán és Kassán fennmaradt oltárretabulumok első ismertetéseinek szerzői azokat Németországból ismert művésznevek segítségével igyekeztek meghatározni (Wolgemut, Stoss); Ipolyi erre reagálva utalt a helyi iskolák sokféleségére.

Henszlmann Imre: Magyarországi Szent Erzsébet kassai templomának főoltárképei, in: *Magyar Szépirodalmi Szemle* 1847, 1–7, 24–30, 36–42, 51–55, 70–74.

Łepkowski, Joseph von: *Bartfeld in Oberungarn*, in: *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 3 (1858), 253–257.

Ipolyi Arnold: Magyarországi középkori szobrászati emlékei (1863), in: Uő.: *Tanulmányok a középkori magyar művészetről*, szerk. Verő Mária, Budapest 1997, 59–134.

III. Magyarország helyzetét speciálissá teszi, hogy az ország közepének középkori művészete elpusztult – a felvidéki művészetet feltételezhetően befolyásoló tényezők egyikét illetően spekulációkra vagyunk utalva.

Marosi, Ernő: Zentrifugale Kräfte als zentripetales Deutungsschema der Geschichte der Kunst in Ungarn am Ende des Mittelalters. Kunsthistorische Überlegungen zu: Hauptstadt – Kunstzentrum – Regionalzentrum – Kunstproduktion, in: *Metropolen im Wandel. Zentralität in Ostmitteleuropa an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, szerk. Engel, Eva-Maria, Berlin 1995, 173–184.

1. Bogyay szerint az ország közepén a retabulumokat a késő középkorban is ötvösművű ereklyetartók helyettesítették. – Az elképzelés felületes forráselemzésen és azon a tévhiten alapul, hogy az oltárasztalra helyezett ötvöstárgyak és a retabulumok kizárják egymást. – A kérdésfeltevés mégis eleven: a felvidéki és erdélyi emlékek alapján általában túlságosan magától értetődően indulunk ki egy összeurópai viszonylatban partikuláris oltártípus általános elterjedtségéből.

Bogyay Tamás: Adatok a középkori magyar oltárdíszítő művészet történetéhez, in: *Regnum 5* (1943), 91–112.

2. Dunántúl: Andocs. – „Samu apát Madonnája”. – A *Pannonia Regia* által nyújtott összkép ismeretlen provenienciájú, stílusukkal osztrák emlékekkel rokonítható tárgyakon alapul (Jankovich-gyűjtemény). – Ez az eljárás a határszáron fennmaradt emlékek stílár vizsgálatának eredményeit vetíti rá a keletebbi területekre. – Kőszeg, Madonna. – Pozsony: viszonylag számos tárgy maradt fenn, a szoros bécsi igazodás miatt mégis a pozsonyi művészetnek határozott profilja.

Poszler Györgyi: A Régi Magyar Gyűjtemény új szerzeménye: gótikus Madonna-szobor feltehetően a Dunántúlról, in: *Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*, szerk. Király Erzsébet (A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve, 1997–2001), Budapest 2002, 31–34.

Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon, 1000–1541 (kiáll. kat., Budapest, Magyar Nemzeti Galéria), szerk. Mikó Árpád – Takács Imre, Budapest 1994

Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei (kiáll. kat., Budapest, Magyar Nemzeti Galéria), szerk. Mikó Árpád, Budapest 2002

Gotické umenie z bratislavských zbierok (kiáll. kat., Bratislava, Mestské múzeum), szerk. Glatz, Anton C., Bratislava 1999 (vö. a katalógusról írt recenziómat is: *Művészettörténeti Értesítő* 51 [2002], 197–216.)

2. Divald Kornél: Az ország szélének művészete a centrum művészetét tükrözi vissza. – Divald dilettantizmusa. – Az ország közepének „klasszikus iskolája” és ennek szórványemlékei, pl. Tájó, Keresztelő Szent János-tál; Csütörtökhely, Pieta. – Kutatásainak ideologikus alapjai; nemes stílus és nemes művészet.

A „szentek fuvarosa”. Divald Kornél felső-magyarországi topográfiája és képei, 1900–1919, szerk. Bardoly István – Cs. Plank Ibolya, Budapest 1999 (vö. még a könyvről készült recenziókat: *Művészettörténeti Értesítő* 50 [2001], 343–360 [Mikó Árpád]; *Ars Hungarica* 29 [2001], 357 – 408. [Endrődi Gábor])

Suckale, Robert: Der Meister der Nördlinger Hochaltarfiguren und Till Riemenschneider. Exemplarische Beiträge zum Verständnis ihrer Kunst, in: *Opus Tessellatum. Modi und Grenzgänge der Kunstwissenschaft. Festschrift für Peter Cornelius Claussen*, szerk. Katharina Corsepius és mások (Studien zur Kunstgeschichte, 157.), Hildesheim–Zürich–New York 2004, 327–340.

3. Ma is nagy a csábítás, hogy a budai késő gótikus művészet szórványemlékeit Felső-Magyarországon keressük. – Mosóc, Szentháromság-oltár. – Bakabánya, Apostolok oltára. – A „Galgóci Betlehem”.

Török, Gyöngyi: Beiträge zur Verbreitung einer niederländischen Dreifaltigkeitsdarstellung im 15. Jahrhundert, in: *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien* 81 (1985), 7–31.

Endrődi, Gábor: Kapitoly z dejín hlohoveckého reliéfu Narodenia Krista, in: *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave* 2001, 7–38.

Chamonikolasová, Kaliopi: Recepcia diela Nicolausa Gerhaerta van Leyden na Slovensku v poslednej tretine 15. storočia, in: *Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika*, szerk. Buran, Dušan, Bratislava 2003, 373–382.

Schultes, Lothar: Das Relief der Geburt Christi aus Freistadt/Hlohovec, die Wiener Burgkapellenfiguren und die Skulpturen des Kaschauer Hochaltars, in: *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave* 2004–2005, 247–262.

4. Az udvari művészet fogalma a Suckale-körben

Suckale, Robert: *Die Hofkunst Ludwigs des Bayern*, München 1993

Suckale, Robert: Mal'by retabula hlavného oltára v Dóme sv. Alžbety v Košiciach, in: *Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika*, szerk. Buran, Dušan, Bratislava 2003, 364–373.

Fajt, Jiří: Der Meister von Okoličné und die künstlerische Repräsentation der Familie Zápolya: Zum Begriff der Hofmalerei in Oberungarn unter den Jagiellonen, in: *Die Länder der böhmischen Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526). Kunst – Kultur – Geschichte*, szerk. Wetter, Evelin (Studia Jagellonica Lipsiensia, 2), Ostfildern 2004, 173–195.

Marosi Ernő: Szlovák(iai) gótika, in: *BUKSZ* 18 (2006), 129–141.

IV. Felső-Magyarország késő gótikus képzőművészetének régió-beosztása a két világháború között készült el. – E beosztás alá Kampis Antal tolt szisztematikus alapokat. – Domanovszky Sándor kettős városgyűű-elméletének átvétele; a külkereskedelemnek juttatott szerep. – Egybecsengés a revíziós politikával. – Pál mester problémája mint a régióbeosztás terepe. – Szükségszerű közelség a műhely és a tárgy rendeltetési helye között.

Kampis Antal: *A középkori magyar faszobrászat történetének vázlata 1450-ig* (A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudomány Egyetem Művészettörténeti Intézetének dolgozatai, 13), Budapest 1932

Kampis Antal: A Szent Anna-oltárok mestere, in: *Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére*, Budapest 1937, 302–322.

Kampis Antal: *Középkori faszobrászat Magyarországon* (A Magyarságtudomány könyvei, 3), Budapest 1940

Endrődi Gábor: Kommentárok Pál mesterhez, in: *Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*, szerk. Király Erzsébet (A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve, 1997–2001), Budapest 2002, 37–58.